



# Gestapochefen Fritz Bolle

## Krigsforbryderen, der skjulte sig i Karlsruhe

Af museumsinspektør Thor Bæch Pedersen

Efter befrielsen i 1945 forsvandt den største tyske krigsforbryder i Nordjylland under 2. verdenskrig, Fritz bolle, sporløst i Tyskland. På trods af politiets ihærdige forsøg på at finde ham, lykkedes det ikke, og han blev aldrig stillet til ansvar for sine forbrydelser. Nu er Bolle imidlertid dukket op – i død tilstand, vel at mærke.

### Flugten fra Aalborg

Tidligt om morgenen på befrielsesdagen 5. maj 1945 kørte 4-5 biler og en bus i høj fart ud af Aalborg i nordlig retning. På bussens tag lå en maskingeværskytte, der skulle sikre fri passage ud af byen. Kortegen bestod af danskere og tyskere fra det frygtede tyske sikkerhedspoliti Gestapo, som netop havde rømmet sit nordjyske hovedkvarter på Højskolehotellet beliggende Boulevarden 27 i centrum af Aalborg.

Gestapofolkene medbragt tre gidsler, der skulle bidrage til fri passage til Vendsyssel, hvorfra flugten til Tyskland kunne finde sted.



Foto: Bundesarchiv.



Bussen som Gestapo flygtede i.

Foto: Aalborg Stadsarkiv.

Blandt de flygtende var gestapochef Fritz Karl Franz Bolle (f. 05.10.1901). Bolle og hans kumpaner havde god grund til at flygte, da de havde efterladt sig et blodigt spor af mishandlinger og drab i det nordjyske område under besættelsen. Her var Bolle den øverste lokale myndighed, og fik modstandsbevægelsen fat i ham, ville han

blive stillet til ansvar for omkring 82 sager om grove mis-handlinger, pengeafpresning, tyveri, terrrorsprængninger og mord, som de danske myndigheder i løbet af de årene efter befrielsen fandt frem til, at Bolle havde deltaget i.

Ideen med at tage gidsler med på flugten var ikke ny for Fritz Bolle, for samme strategi havde han benyttet, da han som leder for Gestapo i det sydfranske Toulouse, måtte trække sig tilbage i sommeren 1944, efter D-dag 6. juni. Her havde Bolle og den lokale Gestapoafdeling på omkring 100 mand taget gidsler med på flugten, som en sikkerhed for fri passage. Da de var nået tilstrækkeligt langt væk, blev gidslerne spæret inde i et hus, hvorefter der blev sat ild til det. Som det var tilfældet i Danmark, havde Fritz Bolle efterladt sig et grufuldt spor af mis-handlinger, plyndringer og drab i det sydfranske, hvilket senere kostede ham en fransk dødsdom in absentia.



Politifoto af nogle af torturredskaberne, som Gestapo i Aalborg benyttede til at mishandle fangerne. Foto: Aalborg Stadsarkiv.

### ”Formentlig den groveste Sadist, vi har haft her i Landet”

Fritz Bolle var ikke en hvilken som helst tysk medløber, som havde huseret i Nordjylland fra oktober 1944 og frem til befrielsen. På politisagen blev der i efteråret 1946 påført følgende notits på omslaget:

”Formentlig den groveste Sadist, vi har haft her i Landet – Han skal findes”.

Fritz Bolle blev dog aldrig fundet og derfor aldrig tiltalt for de mange forhold, som han var anklaget for. Han forsvandt sporkløst efter befrielsen.

Men hvordan kan en krigsforbryder med så stort et synderegister forsvinde og undgå at blive stillet til ansvar for sine gerninger? En del af svaret skal findes i det administrative og institutionelle kaos Danmark og særligt Tyskland befandt sig i ved befrielsen i maj 1945, samt ved en

række misforståelser, der gav Fritz Bolle tid og mulighed for at forsvinde.

Blandt andet meddelte lederen af Røde Kors Hjælpekontor i Aalborg, Sigurd Müller til Silkeborgkontoret 10. maj 1945, at Fritz Bolle havde begået selvmord i Løkken sammen med sin næstkommanderende Johann Zehetmeyer. Det viste sig at være den lokale tyske kommandant i Løkken, der havde begået selvmord sammen med Zehetmeyer – men denne misforståelse fjernede projektørlyset fra Fritz Bolle, da han nu var meldt død.



Bundesarchiv.



Lederen af Røde Kors Hjælpekontor i Aalborg, Sigurd Müller.

Foto: Aalborg Stadsarkiv.

## Jagten på et spøgelse

Kaosset i forbindelsen med befrielsen gjorde, at Fritz Bolle først for alvor blev efterlyst igen i efteråret 1946. Men han var tilsyneladende som et spøgelse – ingen vidste rigtig noget om Fritz Bolle. Ej heller de andre gestapofolk, som efterhånden var kommet bag lås og slå eller blevet udleveret til retsforfølgelse i Frankrig.

Det var medvirkende årsag til, at de danske og britiske myndigheder i foråret 1947 anholdte den forkerte Fritz Bolle – nemlig en Fritz Herman Ferdinand Bolle (f. 1911). På daværende tidspunkt kendte man end ikke det fulde navn på Bolle, hvilket naturligvis gjorde flugten lettere. Den forkerte Fritz Bolle blev overdraget til englænderne igen, da de danske myndigheder fandt ud af, at de havde fået fat i den forkerte mand.

Herefter rejste et par betjente til Tyskland for selv at lede efter Fritz Bolle. Da politiet havde fået styr på Fritz Bolles rigtige identitet gik jagten ind. Sporet førte bl.a. til Fritz Bolles kone Liselotte Bolle, der boede i familiens overklassevilla i byen Krefeld – hvor Bolle tidligere havde været Gestapochef, inden han blev sendt til Frankrig i 1943.

## Den indflydelsesrige grev Douglas

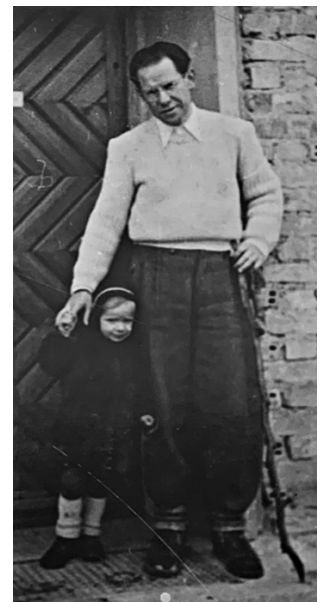
Fru Bolle kunne berette, at hun sidst havde set sin mand i juli 1945, hvor han kortvarig havde besøgt hende på slottet Langenstein ved Bodensøen i Sydtykland. Slottet var ejet af den svenske grev Douglas, der var gift med enkedronningen af Portugal. Da Bolle var blevet sendt til Toulouse i 1943, havde han evakueret Fru Bolle og deres datter Erika til slottet, eller nærmere bestemt det tilhørende landsted Portuguisenhof, da Krefeld var blevet et usikkert sted at være med tiltagende allierede luftangreb mv.

De danske politifolk kom i samme periode i kontakt med deres franske kollegaer, der også eftersøgte Fritz Bolle. Eftersøgningen fortsatte bl.a. ved slottet Langenstein, hvor Fritz Bolle var blevet bekræftet set i live i sommeren 1945. Efter et par forsøg på at kontakte Grev Douglas, fik greven – hvor absurd det end lyder – udstedt et forbud mod, at det danske og franske politi måtte kontakte ham.

I de danske aviser kunne man efterfølgende læse, hvordan politiet var overbevist om, at Fritz Bolle blev holdt skjult på slottet. Disse spekulationer førte til et avisindlæg fra grevens søn, der benægtede al kendskab til sagen og bedyrede at hans far ikke havde den fjerneste tilknytning til nazi-forbrydere. Politiet måtte derefter



Fritz Bolle og Liselotte Bolle fotograferet i starten af 1940'erne.  
Foto: Bundesarchiv.



Fritz Bolle og datteren Erika Bolle fotograferet foran tilflugtsstedet Portuguisenhof i 1944-45.  
Foto: N. P. Juel Larsen.

erkende, at det havde løbet panden mod en mur, og man opgav i 1949 den aktive eftersøgning efter Fritz Bolle.

### Skjulested i Østtyskland?

I 1965 fremsendte de danske myndigheder en liste med 31 navne til Tyskland, heriblandt Fritz Bolle, hvis forbrydelser nu var reduceret til sølle tre tilfælde af mordforsøg på gidslerne i forbindelse med fraflugten fra Nordjylland i dagene omkring befrielsen.

Selvom det var noteret i den tyske sag, at Fritz Bolle med sikkerhed havde overlevet krigen, blev hans sag henlagt. Hans sidste kendte adresse var Steinstrasse 27 i Brandenburg i 1950 – altså i Østtyskland, hvor de vesttyske myndigheder ikke havde den fjerneste mulighed for at finde og anholde Fritz Bolle på grund af systemkonflikten mellem øst og vest.

Det er uklart, hvor oplysningerne om, at Bolle skulle opholde sig i Østtyskland, stammede fra, men det var sandsynligvis Fritz Bolles ekskone, som videregav oplysningerne, som vi i dag ved er falske.



Fritz Bolle holder tale ved begravelsen af to gestapofolk i Frederikshavn i januar 1945.

Foto: Frihedsmuseets Fotoarkiv.

### Boghandleren Gerhard Alexander

Her kunne sporet efter Bolle være endt, men en dødsattest fra 1973 på en vis Gerhard Alexander, bringer os igen på sporet af Fritz Bolle. På dødsattesten er i 1974 noteret med blyant, at Gerhard Alexander er identisk med Fritz Bolle.

Derfor ved vi nu også, at Bolle i foråret 1946 dukkede op i landsbyen Gondelsheim nær den franske grænse. Men altså ikke med sit rigtige navn, men under det falske navn Gerhard Alexander. Navnet Gerhard var formentlig fri fantasi, mens efternavnet Alexander, var Bolles mors fødenavn.

I Landsarkivet for Baden-Württemberg findes en sag fra april 1946, hvor Gerhard Alexander skulle afgive oplysninger om sin tilknytning til NSDAP mv. i forbindelse med afnazificeringen af det tyske samfund i efterkrigsårene. Men her var ingen oplysninger om hans tilknytning til SS og hans rolle som Gestapochef, men derimod har han oplyst, at han tidligere havde ernæret sig som boghandler og handelsekspedient og fra 1945 som landarbejder ved en lokal bonde ved navn Horsch. Derudover har han indberettet, at han boede på adressen Hauptstrasse 234 i Gondelsheim.



Hauptstrasse i Gondelsheim, hvor Fritz Bolle alias Gerhard Alexander formentlig boede 1945-48.

Foto: Gondelsheim Gemeindeverwaltung.

### Skjulestedet i Gondelsheim

Disse oplysninger giver os en del af forklaringen på, hvordan Fritz Bolle kunne forsvinde efter befrielsen. I byen Gondelsheim lå et slot, der også var ejet af Grev Douglas, og som lå et par hundreder kilometer nord for det førnævnte slot Langenstein – den selvsamme greve, som politiet mistænkte for at skjule Fritz Bolle, og som de vidste, havde huset Bolles familie under krigen.

Bonden Horsch, som Fritz Bolle arbejdede for under dæknævnet Gerhard Alexander, var Heinrich Horsch. Han boede på Hauptstrasse, formentlig på samme adresse som Bolle. I 1956 havde Hauptstrasse i Gondelsheim skiftet navn til Buchsalerstrasse, og ifølge telefonbogen, boede familien Horsch på samme sted, nu med adressen Buchsalerstrasse 18. Endvidere er det anført, at Horsch arbejdede som saddelmager på slottet i Gondelsheim – slottet, der var ejet af Grev Douglas, og hvor politiet mistænkte, at Fritz Bolle holdt sig skjult.

Om Fritz Bolle rent faktisk boede hos Heinrich Horsch, eller om det var på slottet i Gondelsheim er uvist.

Heinrich Horsch's rolle i Bolles flugt står heller ikke krystalklar. Måske var Horsch blot blevet pålagt at ansætte og indlogere en af sin arbejdsgivers bekendtskaber, eller måske var han helt klar over, at han hjalp med at skjule den værste krigsforbryder Nordjylland har set i nyere tid.

Et står dog klart, for selvom politiet aldrig fandt Fritz Bolle, så har de været tæt på, og han har formentlig holdt sig skjult lige under politiets næse.

### Fra Gondelsheim til Karlsruhe

På folkeregisterkortet for Gerhard Alexander kan man se, at han flyttede fra Gondelsheim 15. december 1948 til den nærliggende storby Karlsruhe. Her boede han på fem forskellige adresser, inden han i 1960 flyttede til sin sidste bopæl på Krigsstrasse 86. Et relativt simpelt lejlighedsbyggeri, som ikke stod mål med hverken Grev



Slottet i Gondelsheim, som var ejet familien Douglas.

Foto: Gondelsheim Gemeindeverwaltung.

Douglas' slot, overklassevillaen i Krefeld, eller den syvværelses herskabslejlighed i Berlin, hvor Bolle var vokset op.

Fritz Bolle døde på sygehuset i Krefeld 29. november 1973 kl. 10.15 under navnet Gerhard Alexander, hvor han begik selvmord ved at kaste sig ud ad et vindue fra 2. sal. Han blev begravet på en ganske almindelig rækkegrav på kirkegården i Krefeld 6. december 1973, her lå han indtil 1995, hvor gravstedet blev nedlagt.

### Bolle som hemmelig agent?

Hvad Bolle beskæftigede sig med i de 28 år på flugt er uvist.

Han oplyste selv, at han blandt andet arbejdede som bibliotekar, boghandler og handelsekspedient, men det var rent opspind. Han var egentlig bankuddannet, havde læst jura, som han dog aldrig færdiggjorde, og så var han uddannet inden for politiet. Det CV kunne han dog næppe præsentere for en arbejdsgiver i Karlsruhe.

Det er muligt, at Fritz Bolle slet ikke havde behov for at arbejde. Han havde plyndret løs i både Frankrig og Nordjylland, mens han var Gestapochef, og formentligt dermed sikret sig økonomisk. I alt fald oplyste Bolles datter Erika til journalist og forfatter Niels Peter Juel Larsen, at hendes far havde testamenteret hende 60.000 D-mark. En ikke ubetydelig sum i dag. Måske var det resterne af det nordjyske plyndringsgods, som Fritz Bolle ikke selv havde nået at bruge?

I litteraturen er der flere udokumenterede teorier om Bolles efterkrigsliv bl.a. at Bolle arbejdede for CIA eller for den franske efterretningstjeneste. Bl.a. oplyste Erika Bolle til Niels Peter Juel Larsen, at hendes far skulle have arbejdet for amerikanerne. Det er ikke usandsynligt, da vi i dag ved, at der var stor kamp blandt de allierede om at sikre sig de dygtigste forskere og folk med stor viden og indsigt, og denne kamp om menneskelige ressourcer var tiltagende i takt med, at konflikten mellem øst og vest sprang ud i lys luge.

Det er ikke utænkeligt, at en mand men Bolles evner kunne hverves til en fremmed efterretningstjeneste. En sådan rolle ville i øvrigt også havde gjort lysten hos vesttyskerne, franskmændene og



Fritz Bolle, Liselotte Bolle og datteren Erika Bolle fotograferet i 1941.  
Foto: Rigsarkivet.

Mitglieds Nr. 1727285		Vor- und Zuname <i>Bolle Fritz</i>	
Geboren <i>5.11.09</i>	Ort <i>Kamuro</i>	Wohnung <i>Leinweg 1</i>	<i>Leinweg 1</i>
Beruf <i>Kaufmann</i>	Stand <i>ledig, verheiratet, verw.</i>	Ortsgr. <i>Hilfsw.</i>	Gau <i>Pommern</i>
Eingetreten	<i>1.4.33</i>	<i>Rev. 826/5</i>	
Ausgetreten	<i>gest. d. Abt. 7.139 d. Abt. 7.139</i>	Wohnung <i>Stralauer Str. 10</i>	
Wiedereingetr.	<i>1.11.35</i>	Ortsgr. <i>Stralauer</i>	Gau <i>Pommern</i>
Wohnung <i>Welfen Nord</i>		Wohnung <i>Wilmersdorf</i>	
Ortsgr. <i>Berlin</i>	Gau <i>Berlin</i>	Ortsgr. <i>Berlin</i>	Gau <i>Berlin</i>
Wohnung <i>Berlin - Wilmersdorf</i>		Wohnung <i>Berlin - Wilmersdorf</i>	
Ortsgr. <i>Berlin</i>	Gau <i>Berlin</i>	Ortsgr. <i>Berlin</i>	Gau <i>Berlin</i>



Fritz Bolles registerkort, NSDAP.  
Foto: Bundesarchiv.

amerikanerne til at udlevere Bolle fraværende, og det kunne derfor være forklaringen på, at det lykkedes Bolle at leve skjult i Karlsruhe i alle disse år. Det er dog ren spekulation, da dokumentationen herfor udebliver.

Det vides heller ikke, hvad der fik Bolle til at begå selvmord i 1973. Måske havde samvittigheden indhentet ham 28 år senere, måske var han alvorligt syg, måske lå det i generne. Hans mor havde nemlig taget sig selv af dage i 1913 og efterladt den 12-årige Fritz og resten af familien moderløs. Eller måske følte han, at fortiden var ved at indhente ham, når han kunne se, at andre krigsforbrydere blev stillet til ansvar for deres gerninger?